

нае(цц/ц)а ўсім св(а/о)ім калматым
(т/ц)ельцам. Адрывае(цц/ц)а, ад-
вальвае(цц/ц)а ад кветкі. А потым,
каб м(а/о)цней адчуць смак таго, што
высмактаў з яе, высоўвае(цц/ц)а
з ценю на сонца. Надоўга завісае,
дрыжыць, гойдае(цц/ц)а на сонеч-
ным прыпёку. Радасна, сола(д/т)ка
чм(я/е)лю, трапіў у мё(д/т) і пануе
(Паводле В. Казько).

Якое значэнне мае дзеяслоў *пануе*, ужыты ў апошнім сказе тэксту:
а) ‘мае ўладу над кім-небудзь’; б) ‘мае пераважнае распаўсюджванне’;
в) ‘узвышаецца над чым-небудзь’; г) ‘з’яўляецца галоўным’; д) ‘жыве
ў раскошы’?

 Выпішыце з тэксту дзеясловы. Карыстаючыся імі як апорнымі сло-
вамі, вусна перакажыце тэкст.

§ 20. Прыстаўныя зычныя і галосныя, іх правапіс

152. Прачытайце пары слоў.

Па-руску	Па-беларуску
осень	восень
облако	воблака
улей	вулей
улица	вуліца
этот	гэты

Якімі пачатковымі гукамі адрозніваюцца словы ў рускай і беларус-
кай мовах?

Чаму гэтыя гукі атрымалі назву «прыстаўныя»?

Перад якімі галоснымі вымаўляецца прыстаўны гук [в]?

Прыстаўная літара **в** п і ш а ц ц а:

- у пачатку слова перад націскнымі **о, у**: *вóстраў, вóзера, вўчань, вўгал*;

- пасля прыставак перад каранёвымі **о, у**: *завоблачны, навучыцца*;

- у сярэдзіне некаторых слоў перад **о, у**: *навобмацак, Лявон, павук, каравул*;

- у словах *вока, востры, вакол* і словах, утвораных ад іх, незалежна ад націску: *вачаняты, навастрыць, навакóлле*.

Прыстаўная літара **в** н е п і ш а ц ц а:

- перад ненаціскным **а**: *вóстраў — астравы́, вóзера — азёрны*;

- у пачатку іншамоўных слоў перад націскнымі **о, у**: *óпера, óфіс, ўрна*; а л е: *вóхра, вóцат, вўстрыца*;

- у пачатку імён, прозвішчаў, геаграфічных назваў: *Улья́на, Ќсі́наў, Ќрша*; а л е: *Вóльга*;

- у словах *óкаць, óдум, наóгул*.

Прыстаўная літара **г** пішацца ў словах *гэты, гэтак, дагэтуль, гэі* і інш.

153. Прачытайце прыказкі, выбіраючы з дужак правільны варыянт.

наóгул

1. У сваёй хаце і (*углы/вуглы*) дапамагаюць. 2. Пажар (*агнём/вагнём*) не тушаць. 3. Адною рукою і (*узла/вузла*) не завязаш. 4. Не (*учы/вучы*) рыбу плаваць. 5. Скажы курыцы, дык яна па ўсёй (*уліцы/вуліцы*).

Якую з прыказак ужываюць, калі гаворка ідзе пра майстра сваёй справы, якому не патрэбны чые-небудзь парады?

154. Запішыце словы, размяркоўваючы іх у два слупкі ў залежнасці ад таго, пішацца ці не пішацца на месцы пропуску літара **в**.

..оперны, ..опыт, ..азёрны, ..ольха, ..асенні, ..абласны, ..ордэн, за..очны, ..опратка, аб..остраны, ..урна, ..аколіца, ..ушы, ..Урал, ..Омск.

У пачатку слоў перад спалучэннямі зычных, дзе першыя гукі [м], [л], [р], могуць узнікаць прыстаўныя галосныя [і], [а].

Прыстаўныя літары **і, а** п і ш у ц ц а:

- перад спалучэннем зычных з першай літарай **м**: *думкі імклівыя, конь імчыцца;*

- перад спалучэннем зычных з першымі літарамі **л, р**, калі слова з гэтым спалучэннем стаіць:

пасля знака прыпынку: *цёмная, іржавая вада;*

пасля слова, якое заканчваецца на зычны: *фартух ільняны, хлеб аржаны.*

Прыстаўныя галосныя **н е** п і ш у ц ц а:

- перад спалучэннем зычных з першымі літарамі **л, р**, калі слова з гэтым спалучэннем стаіць пасля слова, якое заканчваецца на галосны: *кашуля льняная, хлеба ржаного;*

- пасля прыставак і першай часткі складанага слова, якія заканчваюцца на галосны, перад спалучэннем зычных з першымі літарамі **л, р, м**: *заржавець, прымчацца, вокамгненны.*

155. Прачытайце тэкст. Дакажыце, што ён адпавядае тыповай схеме апісання.

На мальберце стаяла няскончаная карціна. На фоне ахутанага начной імглой зімовага пейзажу імчаліся паляўнічыя. Дамы ў сукенках з доўгімі вузкімі шлейфамі, у футравых шапачках, з сокаламі на пальчатках. Мужчыны з пёрамі на

шапках, узброеныя даўжэзнымі стрэльбамі. Коні ржалі, імкліва слізгалі па паветры.^{сн} Гэта было захапляльнае, вясёлае і трывожнае відовішча (*Паводле Л. Рублёўскай*).

Пракаменціруйце правапіс выдзеленых спалучэнняў літар.

156. Спішыце спалучэнні слоў, устаўляючы, дзе трэба, літару *і*. Рас-
тлумачце яе наяўнасць або адсутнасць.

Пад ..льдзінай, за..мшэлы валун, знікла ..мгненна, без ..льгот, па ..ржышчы, абяцанні ..лжывыя, па..рваныя кеды, апетыт ..львіны, пры..мчаўся вока..мгненна, раптам ..рва-
нуўся.

157. Спішыце сказы, устаўляючы, дзе трэба, прапушчаныя літары. Рас-
тлумачце правапіс прыстаўных галосных.

1. На пунсовых пялёстках яшчэ ..рдзелі кроплі дажджу (*М. Прохар*). 2. Журботныя вочы хворага на ..мгненне асвят-
ліліся (*А. Аляшкевіч*). 3. Пад страхом шастаў, ..рваў салому
вецер^{сн} (*В. Адамчык*). 4. Машина завуркатала і па..мчалася
назад^{сн} (*В. Гурскі*). 5. Сцежкі і газоны шмат дзе былі размы-
тыя ..мклівымі струменямі вады ў час дажджу (*З. Дудзюк*).

§ 21. Правапіс некаторых спалучэнняў зычных

158. Прачытайце пары слоў.

Па-руску	Па-беларуску
поздний	позні
областной	абласны
счастливый	шчаслівы
сердце	сэрца

Ці адпавядае вымаўленню напісанне выдзеленых спалучэнняў літар
у рускай і беларускай мовах?